

Nové podnikání a staronové struktury moci na Ukrajině: Zkušenosti ze Zakarpatí

Petr Balcar

Abstrakt:

Článek nabízí pohled obyvatel Zakarpatské oblasti Ukrajiny na možnosti a omezení jejich pracovního uplatnění doma a v zahraničí. Přináší také širší srovnání různých podnikatelských, společenských a politických prostředí. Vedle rozhovorů i dlouhodobého kontaktu se zmíněnými aktéry, jsou zdrojem informací odborné články a regionální a další média.

Možnosti uplatnění miliónů obyvatel Ukrajiny jsou omezovány nepříznivou ekonomickou situací země¹ a také obtížným překračováním hranic EU² (ať již jde o korupci, neefektivní odbavení na hraničních přechodech nebo proceduru vydávání víz). Omezená příhraniční spolupráce je také jednou z příčin zpomaleného rozvoje regionů po obou stranách hranice. Ukrajina je navíc zatížena rozšířenou korupcí ve státní správě³, nerozvinutým trhem s půjčkami a obligacemi, málo efektivním zemědělstvím, případně lichvářskými a mafiánskými praktikami poskytovatelů dostupných půjček, doplněnými slabou ochranou vlastnických práv⁴. Moc a vliv oligarchických klanů, které těsně propojují ekonomiku a politiku⁵, se projevuje také v blokování práce parlamentu a pomalém přijímání reform. Rozhodnutí centrální vlády zásadně ovlivňují místní rozpočty a plánování, které jsou z důvodu odkládání územněsprávní reformy a centralizace téměř zcela závislé na vertikále přerozdělování (92 % příjmů v místních rozpočtech tvoří prostředky přidělované z centra –

¹ Přes v posledních letech stoupající zahraniční investice a obchod, na hutní produkci zaměřený ukrajinský export zažívá krizi, podobně jako místní stavebnictví. Vláda žádá o půjčku desítek miliard dolarů u MMF.

² Viz např. Benč, V. , Buzalka, J. (2007).

³ Podle Transparency International Ukrajina figuruje až na 134 místě ze 180 hodnocených zemí, přístupné na http://www.transparency.org/news_room/in_focus/2008/cpi2008/cpi_2008_table

⁴ Viz např. studie Wanner (2005).

⁵ Viz např. Duleba (2005).

státního rozpočtu, což znamená rozpočtovou a často také politickou závislost). Důsledkem je pomalý rozvoj a chátrající infrastruktura.

Mnozí zakarpatští odborníci vidí budoucnost Zakarpatí i celé Ukrajiny optimističtěji. A to v souvislosti s rozvojem turizmu, těžby a zpracování dřeva, tranzitních koridorů a industriálních parků, které mají podpořit průmysl. V současnosti však místní platy jen stěží pokrývají základní potřeby. Řada nabízených pracovních míst tak zůstává neobsazena. Značná část činností zůstává ve sféře stínové ekonomiky. Tisíce lidí na Zakarpatí mají druhé zaměstnání na tržnicích jako soukromí živnostníci, mnozí jsou zapojeni v nelegálním obchodu. Odhady počtu pašeráků cigaret, alkoholu a benzínu jdou do desetitisíců. Mnohahodinové překračování hranice s EU, v případě Zakarpatí především té slovenské, je způsobeno nejen převozem zmiňovaných komodit (a to častěji slovenskými než ukrajinskými občany), ale i neefektivní prací celníků a policistů na obou stranách hranice, která je navíc doprovázená korupcí. Důsledky jsou patrné také v omezené obchodní spolupráci a spíše pouze formálních vztazích institucí v rámci oficiální přeshraniční spolupráce⁶, kterým se příliš nedaří podpořit rozvoj již tak chudých regionů po obou stranách hranice. Ekonomické, sociální, politické či administrativní rozdíly podmiňují také to, že perspektiva členství Ukrajiny v EU je stále vzdálená. Po mnohaletých odkladech se Ukrajina v roce 2008 stala alespoň členem Světové obchodní organizace.

Odhaduje se, že až čtvrtina z 1 200 000 Zakarpatců pracuje v zahraničí. Pokud se nezmění disproporce mezi platy řemeslníků a odborných pracovníků na Ukrajině (např. zedníka s tisíci dolary a univerzitního profesora s dvěma sty), bude se počet lidí odcházejících za prací do zahraničí zvyšovat. Odhaduje se, že jimi poslané peníze na Ukrajinu dosahují sumy až dvaceti miliard dolarů, z toho na Zakarpatí přes pět set miliónů⁷.

Na příkladu příběhů několika migrantů z nejzápadnější části Ukrajiny se pokusíme naznačit možnosti a omezení jejich pracovních aktivit a poukázat na srovnání podmínek, které mají po zkušenosti se zahraničním zaměstnáním nebo obchodním partnerem.

Anton

Anton pracoval v Česku deset let, přičemž ještě v roce 2001 se pohyboval jeho plat 35 až 40 Kč za hodinu na spodní hranici tehdy obvyklého ocenění ukrajinských stavebních dělníků. A to přesto, že zodpovídal za pracovní skupinu, organizaci práce a zajišťování materiálu, zvládl

⁶ Viz např. zatím pouze deklarovaná regionální strategie rozvoje Zakarpatské oblasti ve sféře příhraniční a euroregionální spolupráce. Ta se soustřeďuje na přípravu chybějících specialistů, např. na zpracování projektů financovaných EU v rámci ENP (Evropské politiky sousedství), výměnu a pobyt studentů v zahraničí, zlepšení transportní a průmyslové infrastruktury nebo rozšíření a zefektivnění odbavení na hraničních přechodech.

⁷ Viz *Право на працю: безробітні змушені «втікати» із Закарпаття.* (29.6.2007) Dostupné na <http://www.radiosvoboda.org/article/2007/06/416CB3FF-2740-41E3-91A8-347D0BD2E95C.html>

na slušné úrovni češtinu a získal řidičské oprávnění na nákladní auto, s kterým často vedle objednávků zajišťoval i dovoz materiálu. Anton se po neúspěšné žádosti o zvýšení platu vrátil na Ukrajinu, kde pokračoval ve stavbě rodinného domu, do které vkládal vydělané peníze.

Vedle toho, že mohl být opět s rodinou (rozpad rodin související s pobytem jednoho z rodičů v zahraničí není podle Antonových zkušeností ničím výjimečným) a že měl opět zázemí nesrovnatelné s prostředím ubytoven a studených obědů, si musel Anton v nové situaci začít budovat síť kontaktů, které jsou nezbytné k uplatnění jeho stavebních a organizačních zkušeností. Zde mohl využít také bývalých spolupracovníků z Česka, kteří již získali nové zakázky a kontakty.

S bratrem, který si však kromě dovezeného auta žádné úspory z práce v zahraničí nepřivezl, začali nabízet své instalatérské služby. Bez živnostenského oprávnění jak bylo obvyklé. K jeho založení se Anton odhodlal až v roce 2006, kdy se mu naskytla příležitost státní zakázky. Za založení živnosti a absolvování krátkého podnikatelského kurzu, placeného a organizovaného živnostenským úřadem, zároveň obdržel malou finanční motivaci. Hlavním poznatkem z kurzu však bylo, kde a kolik daní bude muset platit. Z dvaceti absolventů měli všichni ostatní zájem pouze o specializaci nákup-prodej, což je příznačné pro význam a možnosti tržnic v Zakarpátí (registrováno je jich přes 130) a především v Užhorodě.

Anton často porovnává služby a možnost objednávků stavebních a instalatérských materiálů na Ukrajině a v Česku. Materiály jsou dnes většinou dostupné už i na Ukrajině, problém ale je v rychlé inflaci a zdražování. Anton si také stěžuje na obtížnost reklamace výrobků, značnou improvizaci při práci na stavbách a obtíže při získávání půjčky. Přesto stále promýšlí své plány na zavádění nových izolačních a energeticky úsporných materiálů a technologií, o které se zajímá a s nimiž má zkušenost z Česka. Pro zvýšení své kvalifikace v této souvislosti uvažoval o absolvování kurzů v Česku nebo na Slovensku. Současně si je vědom toho, že za situace nulové státní podpory těmto ekologičtějším technologiím je okruh potencionálních zákazníků značně omezen. Další výrazné obtíže jsou spojené s vyřizováním víz, kvůli nimž Anton zcela rezignoval na překračování hranic. Také je rozčarován z neutěšené politické a ekonomické situace, která se podle něho projevuje i v technických otázkách, a limituje tak využití jeho zkušeností. „Teď si navíc vymysleli předpis, podle kterého se na rozvod plynu nesmí používat měděné trubky. V Evropě je přitom trend opačný. To je jen další způsob, jak si někdo chrání své zájmy, a já přicházím o řadu zakázek,“ říká. Anton tedy považuje i některá rozhodnutí technického rázu za manipulativní a spojená s korupčními tlaky různých dodavatelů. Omezený potenciál integrace Ukrajiny do EU způsobený pomalým přijímáním a naplňováním požadovaných zákonů se může projevovat i v oblasti technických parametrů a norem bezpečnosti práce⁸.

⁸ Viz. *A chto ž pracjuvatyme?* (1.-8. 5. 2008). *Ekspres*. Článek se kriticky staví k nedostatku vůle prosazování nových norem (nebo alespoň vymáhání starých), které mají zajišťovat vhodnější pracovní podmínky na většinou nedostatečně vybavených pracovištích.

Anton část svých zakázek získává přes stavební firmu, s jejímž vlastníkem před lety začínal pracovat v Čechách. „Dříve jsme byli větší přátelé a společně hodnotili nebo řešili řadu problémů, teď jsme se omezili na čistě technické a stavební otázky spojené se zakázkou. Ono to je dáno také tím, že kdo dostává zakázky, musí často přistoupit na nečistou hru úplatků a stínového podnikání, o které nemluví,“ doplňuje Anton morálním hodnocením své zkušenosti. „Řada místních podnikatelů, která získala své peníze nekale, například organizováním pašování nebo převaděčství, ale dala práci místním lidem při stavbě domů, obchodů nebo restaurací,“ dodává. Takoví lidé mají vliv a často i respekt, protože dokázali nabídnout alternativu nezaměstnanosti, která je v regionu vysoká. Zároveň však pomohli rozvíjet korupční prostředí.

Andrej

Značně kritické hodnocení podnikatelského a společenského prostředí v širších souvislostech, nabízí ukrajinský nakladatel Andrej, který má zkušenosti z podnikání se zahraničním partnerem a ze svých cest do EU. Ptá se a vysvětluje: „Jak se může rozvíjet malé podnikání? Ukrajina je oligarchický stát. Česko je republika, ale Ukrajina? Je to jakási náhražka, která ještě nevykrytalizovala. Můžeme si představit, že kdyby se Ukrajina rozdělila na dvě samostatné části, postavila by se ekonomicky rychleji na nohy. Jedna část by se připojila k Rusku a druhá k Evropě. Tyto části by se pak rychleji rozvíjely, jenže by to už nebyla Ukrajina.“ Příčinu pomalého přijímání reformy vidí tedy Andrej v polarizaci společnosti a odlišných zájmech různých oligarchických skupin.

Andrej považuje rozvoj malého a středního podnikání za klíčový pro rozvoj země. „Nedávno jsem hovořil s maďarským konzulem, který organizoval setkání ukrajinských a maďarských podnikatelů, a on říkal: ‘U nás bohužel nejsou tak velcí podnikatelé jako u vás’. A já mu řekl, že to je jen dobře. Čím více malých podnikatelů, tím lépe,“ dodává.

Základní překážkou rozvoje malého podnikání je podle Andreje vliv oligarchických klanů: „Vše je tedy spojeno s penězi. Velký ukrajinský byznys je zaregistrovaný v tzv. černých zahraničních zónách (daňových rájích). Neustále probíhají převody peněz. Firma platí menší daně, než kdyby se zaregistrovala na Ukrajině a peníze by pracovaly zde.“ Oligarchie v ekonomice podle Andreje zakládá vlastní oligarchické struktury v politice. Řada analytiků vyděluje tři až čtyři nejmocnější vlivné skupiny, které kontrolují značnou část ukrajinského průmyslu, bank a masmédií a zároveň jsou zastoupeny politickými stranami. Andrej tvrdě kritizuje následující stav, „kdy v ukrajinském parlamentu je 300 dolarových milionářů. Jsou to oligarchové, kteří budou přijímat pouze taková ekonomická rozhodnutí, která jsou výhodná pro ně. Malý byznys je pak pouze rybka, kterou polykají. Například se postaví jeden supermarket a všechny malé obchůdky zmizí. Pět set obchůdků po třech zaměstnancích - 1500 lidí přestává pracovat v tomto odvětví. A oligarcha, který postavil supermarket, na tom získá.“ Zde Andrej míří do nejvyššího patra politiky a naráží na spojení nových supermarketů s osobou současného prezidenta tajemníka. A líčí další praktiky, které vedou například

k fiktivnímu vývozu surovin a zemědělské produkce z Ukrajiny a následnému zdražování. Andrej tak kritizuje využívání státního aparátu ve prospěch politiků a oligarchů.

Dalším velkým problémem je podle Andreje nedostatek vhodných půjček: „Malý byznys potřebuje investice, půjčky, dlouhodobé půjčky na třicet až čtyřicet let, systém úlev. Za současné situace jsem například nucen polovinu účetnictví dělat sám, protože si nemůžu dovolit držet účetního na plný úvazek. Já nemůžu mít zaměstnance a na konci měsíce mu nezaplatit. Proto se na Ukrajině často platí tak, že oficiální výplata je např. 30 dolarů, a neoficiální „konvert“ („obálka“ - nepřiznaná mzda) je dalších sto. Člověk na to přistoupí, protože nemá na výběr. Ale peníze se mu bude počítat ze třiceti dolarů, a ne ze sta. A až půjde do důchodu, bude mít minimální penzi.“ Podle Andrejových zkušeností jsou drobní podnikatelé bez systému pobídek, půjček a úlev často nuceni k stínovému modelu podnikání. Alternativou je pak pašovaný benzín nebo odchod do zahraničí, podotýká Andrej s ironií.

Život podnikatelům podle Andreje ztrpčují různí úředníci (stavebních, požárních, bezpečnostních či hygienických odborů), kteří si dovedou říci o úplatek odkládáním potřebného povolení nebo rozhodnutí, případně vytknutím okrajových nedostatků. Podobně však jsou ochotni tolerovat vážné porušování předpisů.

Překážku ekonomickému a sociálnímu rozvoji vidí Andrej nejen v podezřelé privatizaci, z které těžili současní oligarchové, ale také v setrvávání některých odvětví pod kontrolou státu. „Je tu řada dalších problémů, například jako nakladatel vidím, že nemohu konkurovat státním nakladatelstvím, protože mají státní zakázky. A já jsem nucen podnikat za nerovných podmínek. A to se týká všech dalších podnikatelů,“ popisuje běžnou praxi.

Andrej ve své kritice nešetří ani řadu rozhodnutí a tlaků ze strany EU, které podle něj poškozují Ukrajinu, například readmisní dohoda o předávání zadržovaných migrantů, pro které Ukrajina nemůže zajistit důstojné podmínky. Migranti zadrženi na území EU v blízkosti hranic s Ukrajinou jsou podle dohody předáváni zpět do většinou hygienicky a kapacitně žalostných podmínek zajišťovacích zařízení⁹. Navíc má Andrej řadu velice negativních zkušeností s ponižováním při jednání na konzulátech a překračování hranic států EU. Víza do EU obtížně získává pro děti, které se účastní sportovních akcí a setkání menšin. Velice pesimisticky však pohlíží především na rozvoj Ukrajiny: „Podle mě na Ukrajině sociální, ekonomická a politická struktura není pro člověka. Ukrajina, která měla 52 miliónů obyvatel, má nyní pouhých 47 miliónů¹⁰, o čemž oficiálně nikdo nechce mluvit. Vymírání pokračuje strašným tempem. Perspektiva je tedy žalostná.“

⁹ V Zakarpatí bylo takto neblaze proslulé zařízení v Pavšinu u Mukačeva, kde byla ubytovací kapacita překračována až čtyřikrát. Protesty zadržovaných migrantů, požadujících zlepšení podmínek a přístup ke konzulárním a azylovým pracovníkům, přijížděli „řešit“ i speciální policejní oddíly. Zařízení bylo na konci roku 2008 uzavřeno, otázka ubytování a práv zadržovaných migrantů však zůstává na Ukrajině problematickým tématem.

¹⁰ V červenci 2008 se odhadovalo, že Ukrajina má přibližně 45 994 000 obyvatel.

Miro

Miro jezdí do Čech za prací jedenáct let, ale současné možnosti, které má na českých stavbách jsou finančně srovnatelné s některými zakarpatskými (v Kyjevě jsou možnosti ještě lepší, pokud člověk zrovna není zaměstnán přes klienta). Uznává však, že práce na Ukrajině je stále ještě velmi sezónní. „Více trvalých pracovních míst se slušným platem u nás zatím není. U nás ve vsi byla malá továrna, ale už nefunguje, a stav zemědělství je žalostný. A restituice, jako byly v Česku, tady neproběhly, lidé nedostali svou půdu¹¹. A to, co se rozdělilo, skoupili nebo spravují jiní a místní z toho nic nemají. Jeden dříve vysoce postavený politik u nás skoupil stovky hektarů, na kterých buduje své sídlo a byznys - vleky, stáčírny minerálky a lovecké revíry,“ komentuje Miro mafiánské praktiky mocných.

Volod'a a Marina

Volod'a, absolvent dvou vysokých škol, pracoval v několika státních institucích na pozicích, které mu nezajistily ani důstojný plat, ani příjem úplatků vyhrazený výše postaveným spolupracovníkům. V nouzi využívá svého koníčka numismatiku k vylepšení své finanční situace. Po epizodách s prací na tržišti nebo čerpací stanici se rozhodl využít příležitosti a vydělat na občasném pašování cigaret. Zanedlouho však byl zadržen a vyhoštěn na pět let ze Slovenska podle principu „čím méně cigaret, tím tvrdší tresty“. Ten potvrzuje také „atentátnice“ Marina, kterou zadrželi opásanou desítkami krabiček cigaret. Protože neměla známosti jako jiní pendleři¹², kteří překračují pravidelně hranice s vidinou zisku z prodeje několika propašovaných kartónů, nesmí na území Slovenska (a tím pádem EU) po dobu deseti let. Přišla tak o možnost navštívit příbuzné v ČR nebo si tam přivydělat během letních prázdnin ke svému nízkému platu ve školství.

Z obtížné situace se Volod'a snaží hledat východisko odchodem za prací do zahraničí. Se svojí znalostí slovenštiny uvažoval také o postgraduálním studiu na Slovensku nebo v Česku. Oficiální českou agenturu, která zprostředkovává informace o pobytu a zaměstnání v Česku považoval za neefektivní kvůli zdlouhavé vyřizovací proceduře. Volod'a dal přednost zavedeným strukturám místních zprostředkovatelů (klientů) mimo jiné i proto, že chtěl odjet za prací co nejrychleji, byť jen na turistické vízum. Je si však vědom rizika, na které doplatil i jeho příbuzný, který dal stovky dolarů za to, co se nakonec ukázalo být pouhou konzultací k získání zaměstnání v zahraničí. Získání legálního zaměstnání v Česku je pro Volod'u, nežádoucí osobu na Slovensku, prakticky nemožné. Nyní zvažuje možnost změny identity,

¹¹ Zemědělská půda byla na Ukrajině rozdělena mezi členy kolchozů a sovchozů. Ostatní obecní zaměstnanci měli nárok na menší výměru, max. 2 ha. Družstva byla transformována na firmy, které odvádějí svým podílníkům často pouze naturální dávky. Na Zakarpatí převažují samostatně pro své potřeby hospodařící vlastníci. Stále trvá moratorium na prodej zemědělské půdy. Přesto je zemědělství v úrodných oblastech považováno jako investičně zajímavé odvětví.

¹² Na začátku prosince 2008 bylo na slovensko-ukrajinské hranici zadrženo čtrnáct slovenských celníků a policistů, kteří za úplatky propouštěli pašované zboží. V posledních letech se tak jedná už o druhý takto rozsáhlý zákrok proti pracovníkům slovenského hraničního přechodu.

případně odchodu do Ruska. Možností je také dostat se na vlivné místo prostřednictvím tučného úplatku či díky známosti, jelikož sama profesionalita podle Volodi nestačí.¹³

Závěr

Možnosti uplatnění řady schopných lidí se zahraniční pracovní zkušeností jsou na Ukrajině limitovány nerozvinutou či chátrající infrastrukturou, rozpočtově omezenou místní správou (především sociální výdaje), nevhodnými podmínkami pro malé podnikání, nízkými platy a vysokou mírou korupce. Zahraniční investice jsou limitovány opožděným vstupem Ukrajiny do Světové obchodní organizace, pomalým přibližováním legislativním standardům EU a nestabilní politickou situací.

Pracovní migrace do EU, Ruska nebo USA a s ní související nové možnosti a zkušenosti zůstávají významnou součástí ekonomických, sociálních, politických, ale i morálních vztahů a postojů obyvatel Ukrajiny a Zakarpatské oblasti. Pouze malá část z nich pracuje v zahraničí s požadovaným právním a sociálním zajištěním. Mnoha dalším nebyla prodloužena pracovní a podnikatelská víza. Zkušenosti migrantů s překračováním hranic, zajišťováním víz a pracovních příležitostí, pobytem a podnikáním a jejich hodnocení institucí a obyvatel EU často nevyznívají příliš pozitivně. Tím se jen posiluje morální rozpolcenost v pohledu na možnost proměny společnosti i sebe sama, která zvyšuje toleranci k nelegálním a mafiánským praktikám a ještě více marginalizuje chudé.

Článek vznikl v rámci projektu "Zvyšování povědomí o rozvojové problematice v regionech" za podpory Evropské komise.

Autor během roku 2007 a 2008 často pobýval v ukrajinsko-slovenském pohraničí, kde se v rámci doktorského studia na Fakultě sociálních věd UK věnoval etnografickému výzkumu dopadů rozšíření schengenského prostoru.

¹³ Nedávno Volod'a zavola z Petrohradu: „Bydlím na ubytovně s gastarbeitery ze Střední Asie, to se budeš divit, až ti budu vyprávět, co se tady děje s cizinci“.

Literatura:

Benč, V. (2008). Benzín, cigarety a rock and roll: Čo so slovensko-ukrajinskou hranicou? In *Zahraničná politika* 1/2008. Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku.

Benč, V. , Buzalka, J. (2007). „EU Border Monitoring: Slovak – Ukrainian Border. Vyšné Nemecké/Uzhgorod and Veľké Slemence/Mali Selmenci“. The Research Center of the Slovak Foreign Policy Association, Bratislava and Prešov, Slovakia.

Bodo, R. S. a Nižňanský, V. (2007). *Miestna demokracia na Ukrajine*. M.E.S.A. 10, Centrum pro ekonomické sociální analýzy. Bratislava.

Čaněk, M. (26.9.2007). „Rozšíření schengenského prostoru a možné dopady na vízový režim vůči občanům Ukrajiny. Komparativní analýza české a polské vízové a konzulární praxe“, *migraceonline.cz*, dostupné na www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2041420.

Černík, J. (14.1.2005). „Klientský systém jako quasi-feudalismus v Česku“, *migraceonline.cz*, dostupné na <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1955294>

Duleba, A. (2005). *Ukrajina: parlamentná dilema novej moci*. In *Zahraničná politika* 2/2005. Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku.

Uherek, Zdeněk – Valášková, Nad'a – Plochová Kateřina – Mušinka, Mikuláš. (2004). „Pracovní migrace ze Zakarpatské Ukrajiny do ČR“. In: *Migrace do České republiky, sociální integrace a lokální společnosti v zemích původu*. Uherek, Zdeněk – Weinerová, Renata (eds.), Etnologický ústav AV ČR, Praha.

Wanner, C. (2005). „Money, Morality and New Forms of exchange in Postsocialist Ukraine“. In: *Ethnos*, vol. 70:4, pp. 515-537, 2005.

Zimmer, K. „Migranti a uprchlíci v 'náravníkové' zóně: azylová politika na Ukrajině“, *migraceonline.cz*, dostupné na <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2080628>

Право на працю: безробітні змушені «втікати» із Закарпаття. (29.6.2007) Dostupné na <http://www.radiosvoboda.org/article/2007/06/416CB3FF-2740-41E3-91A8-347D0BD2E95C.html>)

Ukrajinské a zakarpatské deníky a týdeníky: *Dzerkalo tyždnja*, *Korespondent*, *Expres Staryj Zamok*, *Rio*, *Fest*, *Tribuna*...